

πρότυπο την τύχη της Ανατολικής Ρωμυλίας το 1885. Η πολιτική αυτή είχε δύο κυρίως άξονες. Πρώτος άξονας ήταν η συνεχής προσπάθεια δημιουργίας θορύβου και εντυπώσεων στους λαούς και στις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων με το να εμφανίζεται η Βουλγαρία ως ο μόνος προστάτης του καταπιεσμένου πληθυσμού της Μακεδονίας. Ο δεύτερος άξονας επιχειρούσε, σε τοπικό επίπεδο, την απορρόφηση του ελληνικού στοιχείου μέσα από την προπαγάνδα που ασκούσαν οι ιερείς και οι δάσκαλοι, ή την εξόντωσή του με όργανο τα «επαναστατικά» κομιτάτα που δημιουργήθηκαν για το σκοπό αυτόν. Τα λόγια του Tatartchev, ιδρυτικού μέλους της ΕΜΕΟ, είναι πολύ χαρακτηριστικά:

«Δεν ήταν δυνατό να υιοθετήσουμε το σύνθημα της άμεσης προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία, γιατί βλέπαμε ότι αυτό θα συναντούσε μεγάλες δυσκολίες εξαιτίας της αντίδρασης των μεγάλων δυνάμεων και των επί της Μακεδονίας βλέψεων των γειτονικών μικρών κρατών και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κάναμε τη σκέψη ότι μια αυτόνομη Μακεδονία θα μπορούσε ευκολότερα να ενωθεί με τη Βουλγαρία.»

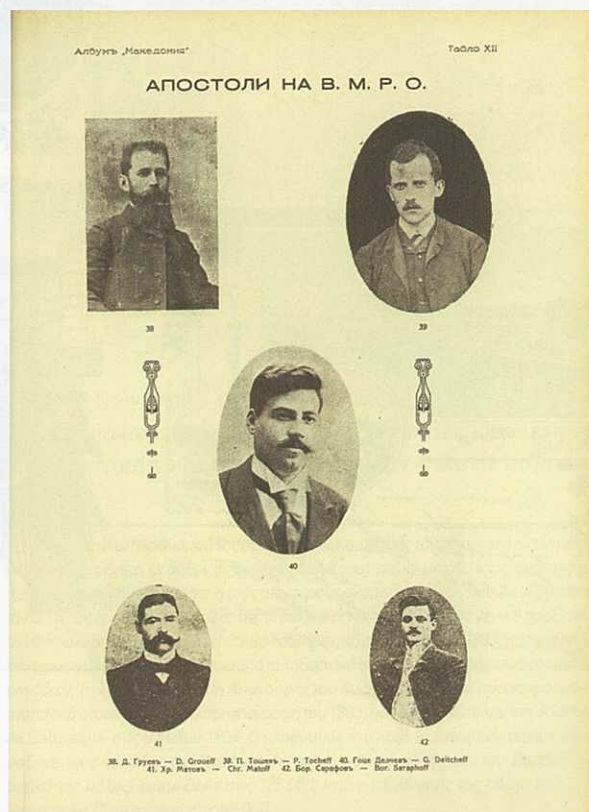
Η «Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση» (ΕΜΕΟ) δημιουργήθηκε το 1893 από τους Gotze Deltchev, Damian Gruev και Hristo Tatartchev με έδρα τη Θεσσαλονίκη και ελεγχόταν από Βουλγάρους της Μακεδονίας, ενώ η «Ανώτατη Μακεδονική Επιτροπή» (Κομιτάτο των Βερχοβιστών) ιδρύθηκε το 1895 με έδρα τη Σόφια και ελεγχόταν από ρωσόφιλους κυβερνητικούς και στρατιωτικούς παράγοντες.

Ανάμεσα στις δύο οργανώσεις υπήρχαν πολλές προστριβές και τα συντροφικά μαχαιρώματα ήταν συχνό φαινόμενο. Η βασική αιτία των διαφορών τους ήταν ότι οι Βερχοβιστές, που αντιπροσώπευαν το εθνικιστικό κατεστημένο της Σόφιας, ποθούσαν μεν τη Μακεδονία, αλλά δεν ήθελαν να επιτρέψουν στους «Μακεδόνας επαναστάτες» να αποκτήσουν δύναμη.

Από την άλλη πλευρά η ΕΜΕΟ έβλεπε με αρκετή καχυποψία τη Σόφια και τους Ρώσους προστάτες της και ήθελε την ένωση με τη Βουλγαρία με τους δικούς της όρους. Οι οργανώσεις αυτές άρχισαν να ανδρώνονται και να ξεθαρρεύουν μετά την ήττα της Ελλάδας το

1897. Στις προσπάθειες τους αυτές είχαν την αμέριστη συμπαράσταση, οικονομική και πολιτική, των Ρώσων προξένων στη Θεσσαλονίκη και στο Μοναστήρι.

Η Σερβία τέλος, ανεξάρτητη από το 1878, παρέμενε μια καθυστερημένη αγροτική χώρα που μασιζόταν από πραξικοπήματα, τις διενέξεις των οικογενειών Καραγεώργεβιτς και Ομπρένοβιτς και σοβαρά αγροτικά προβλήματα. Ο σερβικός εθνικισμός είχε βλέψεις στη Μακεδονία, αλλά προσέκρουε στον βουλγαρικό εθνικισμό. Ως αντίβαρο η Σερβία συνεργαζόταν με την Ελλάδα, στην οποία αναγνώριζε το προβάδισμα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, με αντάλλαγμα όμως την υποστήριξή της στην εδραίωση της σερβικής κυριαρχίας στις περιοχές του Μοναστηρίου και της Στρώμνιτσας.

Τα επιτελικά στελέχη της ΕΜΕΟ, που απεικονίζονται, είναι οι D. Gruev, P. Toshev, G. Deltchev, H. Matov και B. Sarafov.

Ο DAMIAN GRUEV γεννήθηκε το 1870 στο χωριό Σμίλεβο. Φοίτησε το 1888-89 στο βουλγαρικό γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης. Αργότερα, δούλεψε ως διορθωτής στο τυπογραφείο του Σαμαρτζιέφ. Διακρινόταν για τις οργανωτικές του ικανότητες. Πέθανε το 1906 στο Ρουσίνοβο της ανατολικής Μακεδονίας.

Ο GHEORGI (GOTZE) DELTCHEV γεννήθηκε το 1872 στο Κιλκίς. Ο πατέρας του, Νικόλαος, ήταν εύπορος με τα δικά του χωράφια, πρόβατα και ένα πανδοχείο με καφενέ, όπου κάθε βράδυ γινόταν σκνίπα στο μεθύσι. Το φθινόπωρο του 1888 γράφτηκε στο βουλγαρικό γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης, όπου ανέπτυξε ενεργό δράση σε μια από τις «μυστικές οργανώσεις» του σχολείου. Τον Ιούλιο του 1891, μπήκε στην Στρατιωτική Ακαδημία της Σόφιας. Μαζί με τον Gruev αντιπροσώπευε μια γραμμή καθαρά επαναστατική, αλλά όχι απόλυτα εξαρτημένη από το βουλγαρικό κατεστημένο. Σκοτώθηκε στις 4 Μαΐου 1903, σε ενέδρα που του έστησαν οι Τούρκοι, έξω από το χωριό Μπάνιτσα (σημερινές Καρυές) στις Σέρρες.

LA VIE ILLUSTRÉE

LES ATROCITÉS TURQUES EN MACÉDOINE — DEVANT L'OBJECTIF

GRUPE DE SOLDATS TURCS POSANT, CHEZ LE PHOTOGRAPHE, AVEC LES TÊTES DE LEURS VICTIMES

Η βαρβαρότητα του τακτικού στρατού και των βασιβουζούκων εκδηλωνόταν με τον αποτρόπαιο τρόπο των αποκεφαλισμών. Οι φωτογραφίες αυτές δημοσιεύτηκαν τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1903 σε ευρωπαϊκά περιοδικά, και προέρχονται από την εξέγερση των Βερχοβιστών το φθινόπωρο του 1902 στις περιοχές της Τζουμαγιάς, του Μπέλες και του Μελένικου, όπου ο στρατός κατένιξε την επανάσταση με υπέρμετρη βία.

αποτελούσαν το βασικό σαράκι που έτρωγε τα ξύλινα πόδια της αυτοκρατορίας. Οι φωτογραφίες στην επόμενη σελίδα «κοσμούσαν» πρωτοσέλιδα περιοδικών με ευρεία κυκλοφορία. Η πολιτική της Πύλης στα Βαλκάνια συνοψίζεται πολύ εύστοχα και με διαχρονική συνέπεια στα απομνημονεύματα του Ταχσίν πασά², γενικού γραμματέα του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ:

«Η εξωτερική πολιτική του σουλτάνου σκοπό είχε να περιορίζει και να συγκρατεί τη Ρωσία, να αποφεύγει με κάθε θυσία προστριβές με την Αγγλία, να στηρίζεται στη Γερμανία χωρίς όμως να ξεχνά τις βλέψεις της Αυστροουγγαρίας στη Μακεδονία, να διατηρεί καλές σχέσεις με όλες τις υπόλοιπες χώρες που ενδιαφέρονταν για τα Βαλκάνια, και τέλος να ενισχύει συνεχώς και με κάθε τρόπο τον ανταγωνισμό, τις διαφωνίες και τις έχθρες ανάμεσα στους βαλκανικούς λαούς.»

Στην αρχή του 20ού αιώνα η Ελλάδα βρισκόταν ακόμη κάτω από την επίδραση της ήττας του 1897. Στην πολιτική κυριαρχούσε το κομματικό συμφέρον και ο τυφλός φανατισμός. Οι κυβερνήσεις διαδέχονταν η μια την άλλη, αλλά χωρίς πρόγραμμα και χωρίς σαφή εσωτερική ή εξωτερική πολιτική. Ο στρατός παρουσίαζε εικόνα πλήρους αποσύνθεσης. Όλη τη δραστηριότητα του υπουργείου εξωτερικών την απορροφούσε το Κρητικό ζήτημα. Άγγλος ιστορικός λέει χαρακτηριστικά:

«Η δεκαετία που ακολούθησε χαρακτηρίζεται από άκρατη ηττοπάθεια και μικροπολιτικές διαμάχες. Η ταπεινωτική ήττα έδειξε την ανικανότητα των στρατιωτικών, τον κοντόφθαλμο και μέχρι προδοσίας εγωκεντρισμό και αβουλία των πολιτικών και την εξάρτηση των ανακτόρων.»

Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος που είχαν επιβάλει οι Γερμανοί και οι Άγγλοι μετά τον πόλεμο του 1897, με σκοπό τον πλήρη έλεγχο των οικονομικών του κράτους, δημιούργησε μια σχέση αποικιοκρατικής εξάρτησης. Η

Ελλάδα υποχρεώθηκε από τα πράγματα να ερωτοτροπεί με την Οθωμανική Αυτοκρατορία για τη διατήρηση της τάξης στη Μακεδονία και να πιέζει, μέσω των Μεγάλων Δυνάμεων, τη Βουλγαρία να σταματήσει τις διώξεις και τις σφαγές του ελληνικού πληθυσμού. Η επίσημη ελληνική πολιτική στη Μακεδονία και στη Θράκη ήταν από ανύπαρκτη έως εγκληματικά αδιάφορη. Ο Άγγλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη A. Biliotti³ γράφει το 1903:

«Σήμερα μόνον οι Βούλγαροι ακούγονται στη Μακεδονία, οι δε Έλληνες, μη εργαζόμενοι, θεωρούνται ως μη υπάρχοντες.»

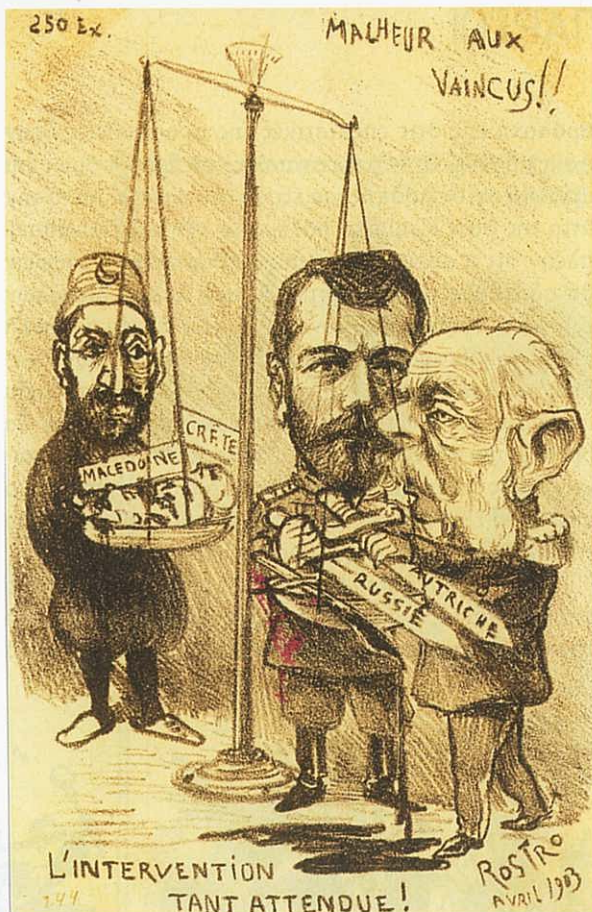
Από την άλλη πλευρά, η πολιτική της Βουλγαρίας στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού ήταν ξεκάθαρη και αποσκοπούσε στην αυτονόμηση της Μακεδονίας και τη μετέπειτα προσάρτησή της, με

Ο «κόκκινος» σουλτάνος, Αμπντούλ Χαμίτ, ανέβηκε στον θρόνο στις 31 Αυγούστου 1876, σε ηλικία μόλις 34 χρονών. Εκθρονίστηκε από τους Νεότουρκους το 1909, εξορίστηκε στη Θεσσαλονίκη έως τον Οκτώβριο του 1912 και πέθανε το 1918. Η γελοιογραφία αυτή δείχνει τα «όνειρά» του και τον «εφιάλτη» του.

2. Οι τιμητικοί τίτλοι των Οθωμανών ήταν εξαιρετικά περίπλοκοι. Σε γενικές γραμμές, μπέηδες ήταν όλοι οι υψηλόβαθμοι δημόσιοι υπάλληλοι και αξιωματούχοι, ενώ οι πολύ υψηλοί βαθμοί (υπουργοί, βεζήρηδες, σημαντικοί πρεσβευτές κ.ά.) έφεραν τον τίτλο του πασά. Όλη η ιερατική ιεραρχία έφερε τον τίτλο του εφέντι (=efendi). Οι τίτλοι στον στρατό δεν ήταν τιμητικοί, αλλά συνόδευσαν τους βαθμούς – από τον βαθμό του ανθυπολοχαγού έως το βαθμό του λοχαγού έφεραν τον τίτλο του εφέντι, από τον ταγματάρχη έως τον συνταγματάρχη του μπέη, και οι μεγαλύτεροι βαθμοί του πασά.

3. Sir Alfred Biliotti (1833-1915). Φραγκολεβαντίνος από τη Ρόδο. Εισήλθε στη διπλωματική υπηρεσία της Μεγάλης Βρετανίας το 1849. Υπηρέτησε διαδοχικά στη Ρόδο, όπου ασχολήθηκε εκτεταμένα με την αρχαιολογία, στην Τραπεζούντα, στα Χανιά και ως γενικός πρόξενος στη Θεσσαλονίκη από το 1899 έως το καλοκαίρι του 1903. Στη Θεσσαλονίκη θεωρούνταν ο πρότυπος των εκεί προξένων και οι αναφορές του ήταν πάρα πολύ αξιόλογες και αμερόληπτες. Τον ίδιο χρόνο αποσύρθηκε από την υπηρεσία και πέθανε το 1915 στη Ρόδο.

Το σκίτσο αυτό, με χρονολογία 1903 (Απρίλιος), δείχνει πόσο εκρηκτική ήταν η κατάσταση στη Μακεδονία. Η Αυστροουγγαρία και η Ρωσία πίεζαν τον σουλτάνο για μεταρρυθμίσεις, και απειλούσαν με δυναμική επέμβαση.

της συμφέροντα τεράστια. Στις αρχές του 20ού αιώνα το 20% περίπου του εμπορίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γινόταν με την Αυστροουγγαρία και διακομιζόταν από τη Θεσσαλονίκη. Η Αυστροουγγαρία αποσκοπούσε στην ανάδειξη της Θεσσαλονίκης σε ελεύθερο λιμάνι ώστε να τη θέσει έτσι έμμεσα κάτω από την επιρροή της. Χαρακτηριστικά ήταν τα λόγια ενός Γερμανού πολιτικού της εποχής: «Προσοχή στη Θεσσαλονίκη! Εάν βγάλετε τη Θεσσαλονίκη από το μαχαίρι του Αμπντούλ Χαμίτ, την οδηγείτε στην μαγιογόνετα των Αυστριακών.»

Η ενωμένη Γερμανία εμφανιζόταν πλέον ως η πρώτη

δύναμη της Κεντρικής Ευρώπης. Η αλματώδης οικονομική της ανάπτυξη απαιτούσε καινούργιες αγορές και πηγές πρώτων υλών. Η παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτέλεσε θαυμάσια ευκαιρία για την επεκτατική οικονομική της πολιτική. Μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου ανέλαβε προστάτιδα του σουλτάνου και έθεσε σε εφαρμογή το σχέδιο «άνοιγμα προς Ανατολάς» (Drang nach Osten), με κορύφωμα την ανάληψη της κατασκευής του σιδηροδρομικού δικτύου που θα ένωνε την Ευρώπη με τις αγορές της Μέσης Ανατολής. Στα Βαλκάνια έπαιρνε αποκάλυπτα το μέρος των Οθωμανών σε οποιαδήποτε διένεξή τους με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις και τους βαλκανικούς λαούς.

Οι επεκτατικοί στόχοι της Αγγλίας, που συγχρόνως διακήρυτε το δόγμα της «λαμπής απομόνωσης», ήταν κυρίως στην ασιατική Οθωμανική Αυτοκρατορία και στην Άπω Ανατολή. Η πολιτική της στα Βαλκάνια αποσκοπούσε στην αναχαίτιση της καθόδου των Ρώσων στη Μεσόγειο και στη μείωση της επιρροής τους στους βαλκανικούς λαούς. Συγχρόνως ποτέ δεν έπαψε να εποφθαλμιά την Κρήτη, το στολίδι που έλειπε από το στέμμα της και που θα συμπλήρωνε το τρίγωνο ελέγχου της Μεσογείου (Σουέζ-Κύπρος-Κρήτη).

Η Γαλλία είχε σχετικά περιορισμένη ανάμειξη στα Βαλκάνια ακολουθώντας μια πολιτική που προσπαθούσε κυρίως να διατηρήσει τα σημαντικότερα οικονομικά της συμφέροντα στην περιοχή. Η σύγκρουσή της με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν στη Βόρεια Αφρική και στη Μέση Ανατολή. Η συμμαχία της με τη Ρωσία, που ολοκληρώθηκε το 1894, έτεινε να την εμφανίζει ως συνοδοιπόρο της Ρωσίας.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία παρέπαιε. Τα προβλήματα της στα Βαλκάνια ήταν λιγότερο έντονα από αυτά που αντιμετώπιζε στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική. Η οθωμανική διοίκηση, η χωροφυλακή, και ο στρατός καταδυνάστευαν τους κατοίκους της υπαίθρου και των πόλεων. Η συνεχής φορολόγηση, η δωροδοκία που αποτελούσε το μοναδικό τρόπο διεκπεραίωσης οποιασδήποτε υπόθεσης, και η βιαιότητα ιδίως των βασιβουζούκων (άτακτων επιστρατευμένων χωρικών),

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΜΠΑΡΣΟΙ

Tο σκηνικό μέσα στο οποίο εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα στη Μακεδονία στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού εντάσσεται στη γενική ρευστότητα των Βαλκανίων. Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1876 και η Συνθήκη του Βερολίνου το 1878 έθεσαν τα γεωγραφικά όρια μέσα στα οποία, με ελάχιστες μικρο-αλλαγές, διαδραματίστηκαν τα γεγονότα στα Βαλκάνια μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912 και 1913. Στο πρώτο επίμετρο «Ιστορική Αναδρομή» γίνεται μια περιληπτική αναφορά σε γεγονότα της περιόδου 1856-1912 με σημαντικές επιπτώσεις στο χώρο των Βαλκανίων και ιδιαίτερα στη Μακεδονία.

Η Ευρώπη από το 1878 ως το 1914 έζησε μια ειρηνική περίοδο με έντονη οικονομική ανάπτυξη. Οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Αυστροουγγαρία και Γερμανία) απέβλεπαν στη διατήρηση του status quo και στη μείωση των προστριβών τους, τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο. Συγχρόνως όμως υπέβαλλαν την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας των τριών ηπείρων, με στόχο εδαφικά και κυρίως οικονομικά οφέλη. Η κατάρρευση των Οθωμανών ήταν απλά θέμα χρόνου.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό υπήρχαν και οι αυτόχθονες – Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι, Μαυροβούνιοι και Αλβανοί – που ευελπιστώντας σε ένα καλύτερο αύριο αποτελούσαν τα πόνια στις αντιζηλίες των μεγάλων και στις σχέσεις τους με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η ρευστή αυτή κατάσταση δημιουργούσε πότε ανιέρους και περίεργες συμμαχίες και πότε ανεξήγητες εκθρόνιτες.

Ο τότε υπουργός εξωτερικών της Αγγλίας Sir Edward Grey έγραψε στα απομνημονεύματά του:

«Η Μακεδονία ήταν για τις Μεγάλες Δυνάμεις κάτι σαν την κινούμενη άμμο – όποιες πατούσαν μέσα βούλιαζαν ως τα γόνατα και στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν ποδοπατούσε η μια την άλλη.»

Η Ρωσία του τσάρου Νικολάου Β΄ είχε στραμμένη την

προσοχή της στις επεκτατικές της προσπάθειες στην Ασία και ιδίως στην Άπω Ανατολή, διατηρούσε όμως και αμείωτο το όνειρό της για έξοδο στο Αιγαίο. Μετά την ήττα της στον Κριμαϊκό πόλεμο το 1856 αντιλήφθηκε πλέον ότι η απευθείας αρπαγή οθωμανικών εδαφών θα οδηγούσε πάντα στο μένος των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων. Αρχισε λοιπόν να ξεδιπλώνει την πολιτική του πανολαβισμού, την υποστήριξη δηλαδή των Σλάβων της Βαλκανικής, και να υποβοηθεί τη δημιουργία ανεξάρτητων ή αυτόνομων σλαβικών κρατών που θα βρίσκονταν κάτω από την άμεση επιρροή της. Ο ανταγωνισμός της με την Αυστροουγγαρία οδήγησε τις δύο χώρες, το 1897, στην υπογραφή ειδικής συμφωνίας για την διατήρηση του status quo στα Βαλκάνια.

Την παρακμάζουσα Αυστροουγγαρία κυβερνούσε ο γηραιός αυτοκράτορας Φραγκίσκος-Ιωσήφ. Η επιρροή της στα Βαλκάνια ήταν σημαντική και τα οικονομικά

Η Ευρωπαϊκή Συνουλία υπήρξε ένα δόγμα διεθνούς πολιτικής, από τις αρχές του 19ου αιώνα έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σύμφωνα με το οποίο οι Μεγάλες Δυνάμεις, από κοινού συνεργαζόμενες, αντιμετώπιζαν τα προβλήματα που απειλούσαν την ασφάλεια και την ειρήνη στην Ευρώπη. Η διατήρηση της πολιτικής αυτής ισορροπίας οδηγούσε στην έμμεση κηδεμονία των ασθενέστερων κρατών.

